

5. Vznik Katolického osvícenství a Josefinismu za Marie Teresie

Ze Saska proniká zesílená luterská propaganda – Halle a Ochranov proniká pietismus, Karel VI. se brání, Marii Terezii je jasné, že musí udělat reformy

Osvícenský katolicismus = tereziánský reformní katolicismus – čerpá z italského reformního katolicismu (také katolické osvícenství) + maurinská učenost – Mabillon + velmi umírněný jansenismus

Ludvík Antonín Muratori (1662 Vignola, severní Itálie

Ve 22 letech ředitelem Ambrosiánské knihovny v Miláně, 1700 na pozvání vévody d'Este v Modeně – ředitel archivu a knihovny), bohatá korespondence s katolíky i protestanty (Leibnitz) – diskuse o historickém bádání a církevních a náboženských otázkách.

Z jeho díla vychází katolické osvícenství – je ovlivněno i Leibnitzem – ten se stává spoluzakladatelem katolického italského osvícenství

1764 začíná vycházet v Turíně souborné vydání Leibnitzových děl

Naopak v Německu se vydávala Muratoriovo dílo a ovlivňovala německý prostor

Paříž 1714 – Muratori: „*De ingeniorum moderationi in religionis negotio – Svoboda myšlení ve věcech náboženských*“, další vydání v Německu – M. žádá, „aby se lidem vrozená svoboda myšlení družila s křesťanskou umírněností, varuje před bezuzdnou svobodou myšlení, která by mohla všechno obrátit v úplný nepořádek“. Svoboda myšlení v té době v katolickém i protestantském prostředí nezvyklá věc. Kniha mu přinesla potíže, ale nezalekl se a pokračoval v psaní.

1723 – „*Della regolata divozione de christiani*“ – o zbožnosti – kritika falešné zbožnosti, výstřelky, zlořády, pobožnůstkářství, odvolává se k tridentskému koncilu, do centra pozornosti se klade oběť mše svaté, stává se tak zakladatelem **novodobého liturgického hnutí**.

1733 – „*Della carita christiana in quanto essa e amore del prossimo*“ – věnováno císaři Karlu VI. – vlastním jádrem křesťanství je činná láska k bližnímu.

Josef II. četl jeho dílo velmi pozorně - ovlivněn

Díla vycházela i německy. Itálie i Řím rozdělen na dvě části stoupců a odpůrců. Velká část kurie proti M., papež **Benedikt XIV.** – sám velký učenec, se za Muratoriovo postavil. Nechal prozkoumat kongregací indexu dílo o zbožnosti po stránce pravověrnosti – výnos 18. 12. 1735- jednohlasně – kniha neobsahuje nic kacířského. Za Muratoriovo se postavili i další kardinálové – někdy pro nepřízeň k jezuitům – **Quirini, Passionei**. Také **Ganganelli**, tehdy konsultor u kongregace inkvizice, později papež **Klement XIV.**: „*Co se mne týče, cítil bych se provždy štasten, kdybych mohl jakýmkoliv způsobem přispěti k tomu, aby se Vám dostalo spravedlnosti a bylo ukončeno pronásledování...*“.

Řada kněží a pozdějších biskupů josefinismu – studovala v Říme na Germaniku – jesuity odchovaní kněží – ale Římský diskurs – jesuité o Muratorim = mladé přivádí k Muratorimu. Zakládaly se Muratoriovo kroužky – 1740 Salzburg – četli M. spisy – obvinění, že jsou vlastně kroužkem svobodných zednářů (zkratka – muratori-zednář). Muratori se ohrazoval. Salzburská UNI v rukou benediktinů.

Do kroužku patřili mladí duchovní ze šlechty – **Jan Thun**, bratři hrabata **Firmiani** působili v duchu josefinismu. AEPC Salzburg kníže **Dietrichstein** stoupenec Muratoriovo – ten mu věnoval své poslední dílo.

1744 – několik let po sporu – musela starší generace na universitě odstoupit a uvolnit cestu katolickému osvícenství. UNI Salzburg od té doby řádovým hradem katolického osvícenství. Mladí benediktini blízko k Muratorimu – vzor francouzští maurini- i němečtí benediktini zpracovávají dějiny svých klášterů – základem kritika pramenů.

V Německu – dopad i k nám – Šváb **Magnuald Ziegelbauer**, Frank **Anselm Design** a Lucemburčan **Oliver Legipont**.

Ziegelbauer přes Melk – zde spolupráce s bratry **Pezy** benediktini Melk – pak na Břevnov – pozván opatem **Beno Löblem** – 1740 – dějiny benediktinského opatství na Břevnově.

Šlechtická – rytířská – tereziánská akademie – projekt podnícený prezidentem České dvorské kancelářed hrabětem **Filipem Kinským** – nová praktická podoba vzdělávání mladé šlechty – mateřská řeč, matematika, přírodní vědy, dějiny vlasti ad. – přednášet na základě pramenů. Kinský se nejdřív obrátil na jesuity – ti koncept pro svoji vizi a soustavu odmítli – i s ohledem na nedostatek financí. Kinský se proto obrací na benediktiny KL Břevnov-Broumov, hybatel **M. Ziegelbauer**, získal **Benno Löbla**, převora **Grundmanna** a další benediktinské opaty a šlechtu. Přizval **Anselma Designa** ze Salzburku – polyhistor, velké dílo i pro pomocné vědy historické. Kriticky se stavěl k novoscholastice. Filosofii měl přednášet Šváb **Udalrichus Weiss** – filosof německého katolického osvícenství. Jezuité sledují – kritizují – války o rakouské dědictví zatěžují mocnářství i naše kláštery – jezuitské pletichy, krize důvěry i šlechta couvne – 1744 projekt padá. Na jaře 1745 odchází Design a Weiss do svých KL v Rakousku. **Ziegelbauer** – sekretář a **Legipont** se zapojili do **Societas incognitorum**.

Acta eruditorum – Lipsko - **Leibnitz** – zakladatel evangelického osvícenství - dopisoval si s učenými piaristy v Čechách a Rakousku
Od r. 1733 *Nova Acta eruditorum* – **Christian Wolf** (Leibnitzův žák) – korespondence s jesuitou Steplingem

Societas incognitorum in terris austriacis

Svobodný pán Josef Petraš – syn generála vyznamenaného z tureckých válek
Důležitou roli hraje mladý katolický kněz sv. pán **Saingenois d'Alencourt**, rodák z Těšína, studium na Germaniu, 1742 vysvěcen v Římě na kněze – zápas o prosazení souladu vědy a náboženství, bohužel zemřel 1747.

Prof. **Johan Christoph Gotsched** z Lipska, prof. Kohlert z Göttingen – stoupenci Leibnitz-Wolfovovy filosofie.

Leibnitz dílo – *Monadologie* – 1714 – pro prince **Evžena Savojského** – v Belvederu debatovali o posledních věcech člověka.

Christian Wolff – rektor university v Halle, učebnice pro všechny obory filosofie, také matematiky – úspěch pro svou jednoduchost a jasnost; čestný doktor UNI v Petrohradě, členem vědeckých akademií v Berlíně, Paříži, Londýně, Halle.

Členové SI – stoupenci Wolfovovy filosofie - Leibnitz a Muratori se duchovně potkali v Olomouci.

Přes Zeigelbauera i Muratori spolupracovníkem společnosti i osoby z vídeňského dvora – dvorní rada **Scheib**, a **van Swieten** – získali i MT pro společnost, jesuita – numismatik **Fröhlich**, i **Hieronymus Pez** z Melku, z Čech kapitulní děkan Jan Tomáš Berghauer.

Kritika jezuitů

14. 6. 1750 – Ziegelbauer za sporů v Olomouci umírá.

Jeho přítel **Legipont** se ještě snaží udržet SI, 1754 se stal sekretářem učené benediktinské společnosti, 1758 umírá ve svém KL v Kölnu/Rhein.

1750 se **Petraš** stáhl na Nové zámky, 1758 se stal prezidentem vědecké akademie v Augsburgu, 1767 a 1768 vyšla nějaká jeho díla, 1772 umírá.

Jezuitský vliv pořád ještě příliš neotřesitelný.

Charakter reformního katolicismu v Rakousku za MT?

- Za vlády MT vyšlo mnoho náboženských patentů.
- Přála si, aby všichni její poddaní přijali katolickou víru, aby celá říše byla vnitřně i duchovně jednotná i kvůli vlastnímu přesvědčení.
- MT potřebovala silnou armádu (války s Friedrichem II) a ta stojí peníze.
- To se také neobešlo bez zásahů do církevního života.

- Omezila poutě a procesí, aby lidé mohli více pracovat.
  - Zakázala vývoz peněz do ciziny, a to postihlo hlavně řehole.
  - Pro kláštery zavedla numerus clausus“, aby stát neztrácel mnoho pracovních sil.
  - Klášterní statky postavila pod státní kontrolu.
  - Církev se dostala pod područí státu.
  - Byla jí ponechána jen svoboda v hlásání evangelia a v kultu, v udílení svátostí a ve vnitrocírkevních disciplínách.
  - Vše ostatní bylo záležitostí státu.
  - Na počátku 18. stol. dovážením protestantské literatury dochází k zesílení lutherovské (protestantské) propagandy u nás
  - Karel VI. se snaží bránit i MT a vidí snahu reformy katolické církve – tereziánský reformní katolicismus
  - návaznost na katolicismus italský – významná osobnost Ludvík Antonín Muratori – ředitel ambroziánské knihovny v Miláně a italský probošt.
  - Muratori vydává své spisy, které se šíří a stávají se základem i rakouského katolicismu
  - i Benedikt XIV. dává zkoumat jeho spisy a nic kacířského nenajde, takže dílo není zakázáno
  - studují ho jezuité a začleňují do svého díla
  - snaha ho očernit a oslabit jeho působení
  - centrum Muratoriho učení – salcburská univerzita
  - ochráncem jeho nauky je arcibiskup v Salcburku, kníže Dietrichštejn...
-
- aby se dosáhlo na každého obyvatele, musí být farní síť dost hustá.
  - Státní správa si dělá nároky zasahovat do záležitostí církve.
  - MT se dostává do konfliktu s papežem.
  - Je totiž popíráno postavení papeže – tzn. Papež je jako každý jiný biskup a nemá mít jen on zásadní slovo, to má mít celé kolegium biskupů.
  - Monarchie připravila reformy. Byl totiž nepoměr: kláštery (řeholníci, co se věnují řeholnímu životu) a naproti tomu síť je řídká a nedosáhne ke všem obyvatelům.
  - MT dělá různé průzkumy a chce posílit síť farností.
  - Zastánce reformního katolicismu byl např. Dobrovský.

Charakteristika josefinismus – kdy vzniká a o co se opírá?

- osvícenský církevně politický absolutismus rakouského ražení je josefinismus
- jde o zásahy do církevního života.
- základním kriteriem je účelnost
- víra pozemské hodnoty a lhostejnost k náboženským dogmatům
- kazatelé museli předčítat úřední výnosy
- předpoklady již v barokním prostředí
- Habsburkové spjati s římskou katolickou církví, jsou i německými císaři a jsou oprávněni žádat katolické náboženství podle Augsburského míru

- mohou žádat i nutné reformy církve
- tridentský sněm má řešit náboženské války, ale nevyřešilo se to
- nastartoval obnovu modernizaci církve – systém vzdělávání, prohloubení katolického života a další významné změny
- vytváří se katechismus
- Na impuls Ferdinanda I. navázali Maximilián II. a Josef II., kdy panovník zasahuje do církevní správy
- chtěli uzavřít propast mezi katolickou a protestantskou církví

Josefovi nástupci

- Josefův bratr Leopold II. byl přesvědčený josefinista
- pokračovatel myšlenek svého bratra
- dále platil zákaz poutí a procesí na nepovolená poutní místa, až 1820 zase povoleno

Josefinismus u nás

- na počátku 18. stol. dovážením protestantské literatury dochází k zesílení lutherovské (protestantské) propagandy u nás
- Karel VI. se snaží bránit i MT a vidí snahu reformy katolické církve – tereziánský reformní katolicismus
- návaznost na katolicismus italský – významná osobnost Ludvík Antonín Muratori – ředitel ambroziánské knihovny v Miláně a italský probošt.
- Muratori vydává své spisy, které se šíří a stávají se základem i rakouského katolicismu
- i Benedikt XIV. dává zkoumat jeho spisy a nic kacířského nenajde, takže dílo není zakázáno
- studují ho jezuité a začleňují do svého díla
- snaha ho očernit a oslabit jeho působení
- centrum Muratoriho učení – salcburská univerzita
- ochráncem jeho nauky je arcibiskup v Salcburku, kníže Dietrichštejn